

Принципи оперативно-розшукової діяльності

Лекція № 2

ВСТУП

Структура лекції

Сьогодні ми розглянемо фундаментальні засади, на яких будується вся оперативно-розшукова діяльність — від загальних правових принципів до спеціальних галузевих норм та гарантій захисту прав людини.

01

Поняття та система принципів ОРД

02

Загальні принципи ОРД

03

Спеціальні принципи ОРД

04

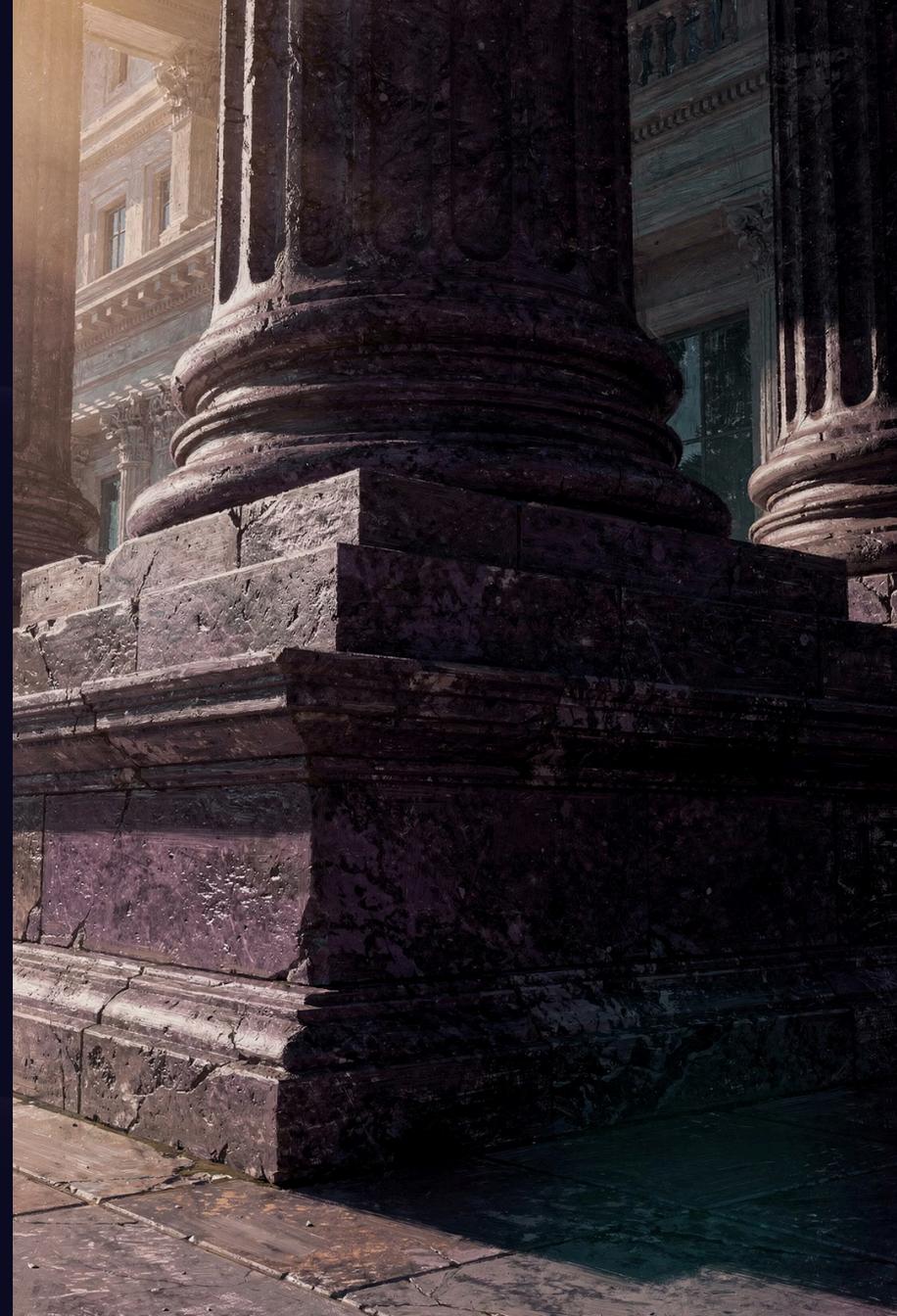
Правові гарантії дотримання прав людини

РОЗДІЛ 1

Поняття принципів ОРД

Принципи ОРД — це фундаментальні керівні ідеї, що визначають сутність, зміст та спрямованість діяльності підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукові заходи. Вони є фундаментом, на якому будується вся правозастосовча практика.

Без чітких принципів оперативно-розшукова діяльність втрачає легітимність і перетворюється на свавілля.

Система принципів ОРД

Систему принципів ОРД прийнято поділяти на **дві основні групи**, кожна з яких виконує свою роль у забезпеченні законності та ефективності діяльності.

Загальноправові (загальні)

Властиві всій правовій системі та правоохоронній діяльності зокрема. Закріплені в Конституції України та базових законах.

Спеціальні (галузеві)

Відображають специфіку саме оперативно-розшукової роботи. Саме вони відрізняють ОРД від інших видів діяльності.

РОЗДІЛ 2

Загальні принципи ОРД

Ці принципи закріплені в Конституції України та базових законах і є обов'язковими для всієї правоохоронної системи.

Верховенство права

Цей принцип означає, що людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями. В оперативно-розшуковій діяльності це реалізується через конкретні вимоги:

- Будь-яке обмеження прав особи (наприклад, прослуховування) повинно мати **легітимну мету**
- Обмеження має бути **пропорційним загрозі**
- Жодна оперативна необхідність не може виправдати порушення базових прав

Законність

Діяльність здійснюється **виключно на підставах та у спосіб, передбачений законом**. Це означає жорстку нормативну регламентацію кожного кроку.

Вичерпний перелік підстав

Закон чітко визначає, за яких обставин можна проводити оперативно-розшукові заходи. Жодних «сірих зон».

Заборона незаконних засобів

Використання засобів, не передбачених законодавством, категорично заборонене — навіть якщо вони можуть бути ефективними.

РОЗДІЛ 2 · ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

Дотримання прав і свобод людини

Держава несе відповідальність за те, щоб таємні методи не перетворювалися на інструмент свавілля. Це ключова гарантія демократичного суспільства.

- Кожен, чиї права були обмежені під час ОРД, має **право на оскарження** таких дій у встановленому законом порядку.

РОЗДІЛ 3

Спеціальні принципи ОРД

Саме ці принципи відрізняють ОРД від кримінального процесу чи адміністративної діяльності.

Конспірація

це чітке й суворе дотримання особами, які її здійснюють, правил і вимог нормативних актів, спрямованих на нерозголошення факту організації та проведення оперативно-розшукових заходів, конфіденційного співробітництва та нерозповсюдження інформації, що отримується в процесі цієї діяльності.

Мета конспірації

дозволяє оперативним підрозділам негласно збирати інформацію про ті чи інші протиправні явища, накопичувати її в оперативноінформаційних системах, аналізувати, готувати до легалізації для використання в кримінальному судочинстві.

Поєднання гласних і негласних методів

ОРД — це не лише «шпигунство». Вона ефективна тоді, коли відкрита робота доповнюється негласною, створюючи цілісну картину.

Гласні методи

Запити до баз даних, офіційні опитування, відкрита взаємодія з установами

Негласні методи

Візуальне спостереження, агентурна робота, таємне отримання інформації

Саме **синергія** обох підходів забезпечує максимальну результативність оперативно-розшукової діяльності.

Об'єктивність і повнота перевірки інформації

Оперативна інформація часто буває **фрагментарною** або **дезінформаційною**. Тому цей принцип є критично важливим для прийняття правильних рішень.

- **Перехресна перевірка**
Дані перевіряються з кількох незалежних джерел для підтвердження достовірності
- **Відмова від упередженості**
Заборонено підганяти факти під «зручну» версію — інформація оцінюється об'єктивно

Інші

Принцип наступальності в оперативно-розшуковій діяльності спрямований на безперервне ініціативне проведення тих чи інших оперативно-розшукових дій, своєчасне отримання та перевірку оперативно значущої інформації, активні дії усіх уповноважених суб'єктів з використанням наявних можливостей.

Принцип цілеспрямованості в оперативно-розшуковій діяльності знаходить свій прояв у пошуку і фіксації фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Принцип гуманності в оперативно-розшуковій діяльності розкривається, перш за все, в тому, що сама ця діяльність беззаперечно спрямована на захист життя, здоров'я, конституційних прав і свобод людини й громадянина, забезпечення безпеки суспільства і держави.

Принцип необхідності й достатності сил, методів, засобів оперативнорозшукової діяльності, який проявляється у тому, що при застосуванні наявних можливостей оперативно-розшукової діяльності працівники оперативних підрозділів зобов'язані враховувати їх відповідність ступеню суспільної небезпеки злочинних посягань та загрози інтересам суспільства і держави;

Принцип плановості в оперативно-розшуковій діяльності виявляється у розробці перспективних, поточних і спеціальних планів. Особлива увага приділяється розробці планів проведення оперативно-розшукових заходів або одного, складного з точки зору організації й тактики заходу.

Усі спеціальні принципи: огляд

Конспірація

Приховування форм, методів, засобів та особового складу від сторонніх

Гласні + негласні методи

Синергія відкритої та таємної роботи для максимальної ефективності

Об'єктивність перевірки

Перехресна перевірка даних, відмова від упередженості

Безперервність

Розробка не припиняється до повного з'ясування істини

РОЗДІЛ 4

Правові гарантії

Оскільки ОРД за своєю природою втручається в приватне життя, існують жорсткі запобіжники для захисту прав громадян.

Судовий контроль та прокурорський нагляд

1

Судовий контроль

Найбільш суттєві обмеження прав — зняття інформації з каналів зв'язку, проникнення в житло — здійснюються **лише за рішенням суду**.

2

Прокурорський нагляд

Спеціально уповноважені прокурори здійснюють **постійний контроль** за законністю заведення та ведення оперативно-розшукових справ.

Відомчий контроль та право на відшкодування

1

Відомчий контроль

Керівники оперативних підрозділів несуть **персональну відповідальність** за дії підлеглих. Це створює вертикаль відповідальності.

2

Право на відшкодування

Якщо в ході ОРД особі було завдано шкоди незаконними діями, держава зобов'язана її **відшкодувати**.

Система гарантій: повна картина

Чотири рівні захисту створюють надійну систему запобіжників проти зловживань в оперативно-розшуковій діяльності.

Кожен рівень доповнює інші, забезпечуючи комплексний захист прав громадян від можливих зловживань.

ПІДСУМОК

Резюме: баланс інтересів

Принципи ОРД — це баланс між необхідністю держави захищати суспільство від злочинності через секретні методи та обов'язком захищати права окремого громадянина від незаконного втручання.

Захист суспільства

Ефективна протидія злочинності через конспіративні та наступальні методи

Захист особи

Судовий контроль, прокурорський нагляд та право на відшкодування шкоди

Що потрібно запам'ятати

- 1** Дві групи принципів
Загальноправові (верховенство права, законність, дотримання прав людини) та спеціальні (конспірація, поєднання методів, об'єктивність, безперервність)
- 2** Конспірація — засадничий принцип
Приховування форм, методів, засобів та особового складу для забезпечення офіцерів і джерел інформації
- 3** Чотири рівні гарантій
Судовий контроль, прокурорський нагляд, відомчий контроль та право на відшкодування шкоди
- 4** Головна ідея — баланс
Між ефективністю протидії злочинності та захистом прав і свобод кожного громадянина